

Jan Mielżyński

Wybór zawodu i planowanie kariery zawodowej przez młodzież na współczesnym rynku pracy

Problemy Profesjologii nr 1, 121-131

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Mielżyński¹

WYBÓR ZAWODU I PLANOWANIE KARIERY ZAWODOWEJ PRZEZ MŁODZIEŻ NA WSPÓŁCZESNYM RYNKU PRACY

Streszczenie

Autor w artykule porusza zagadnienia teoretyczne i praktyczne orientacji zawodowej, wyboru zawodu i planowania kariery zawodowej przez młodzież. Na przykładzie szkół w Nowej Soli, szkół Ponadgimnazjalnych w Nowej Soli, Sulechowie i Czerwieńsku, ukazuje realizację projektu w zakresie orientacji i poradnictwa zawodowego w ramach Szkolnego Ośrodka Kariery.

Autor szeroko analizuje wyniki przeprowadzonych przez siebie badań w szkołach ponadgimnazjalnych na temat wyboru zawodu, kariery zawodowej i przygotowania do pracy. Przedstawia krytyczne uwagi dotyczące braku doradców zawodowych w wielu szkołach, brak literatury zawodoznawczej w szkolnych bibliotekach i brak ścisłej współpracy z pracodawcami.

Na zakończenie autor postuluje zwiększenie pomocy dla szkolnych doradców zawodowych, którzy mają do spełnienia ważną rolę w procesie wyboru szkoły i zawodu przez młodzież szkolną.

Summary

The author deals with theoretical and practical issues of profession orientation, its choice and professional career planning by the youth. On the example of secondary schools in Nowa Sól, Zielona Góra, Sulechów and Czerwieńsk, shows project implementation in terms of orientation and vocational consultancy by School Career Centre.

The author broadly analyzes the outcomes of own research carried out in secondary schools concerning job choice, vocational career and preparation to future job. He presents critical arguments concerning lack of vocational consultants in many schools, lack of literature concerning profession choice in many school libraries and lack of close co-operation with employers.

In conclusion the author stipulates to increase support for school vocational consultants, who are of meaningful importance in the process of school and profession choice by the school youth.

Wstęp

Gwałtowny rozwój technologii oraz globalizacja zjawisk gospodarczych, spowodowały zmianę charakteru i organizacji pracy, a co za tym idzie zmianę wymagań w zakresie wiedzy i kwalifikacji pracowników. Jeszcze nie tak dawno uzyskane kwalifikacje gwarantowały pracownikowi stabilność zatrudnienia.

¹ Jan Mielżyński, dr, Uniwersytet Zielonogórski, Łużycka Wyższa Szkoła humanistyczna w Żarach.

XXI wiek stawia przed człowiekiem nowe wyzwania. Wraz z rozwojem gospodarki rynkowej i jej globalizacji oraz rozwoju nowoczesnych technologii, dokonują się zmiany w zawodach. Jedne z nich zanikają a pojawiają się nowe.

Wszystkie wyżej wymienione zjawiska, powodują potrzebę odpowiedniego przygotowania młodzieży do wyboru zawodu i budowania kariery zawodowej, opartej na wysokiej mobilności zawodowej.

1. Orientacja zawodowa, wybór zawodu i planowanie kariery zawodowej

Reforma edukacji częściowo uwzględniła społeczne priorytety i wymagania rynku pracy przez zmianę podejścia do orientacji zawodowej. Reforma zobowiązała szkoły do świadczenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej, polegającej na wspieraniu uczniów w wyborze kierunku kształcenia i planowania drogi zawodowej. Szkoła stała się więc podstawowym ogniwem poradnictwa zawodowego. Orientacja zawodowa musi być wpisana w program wychowawczy szkoły i realizowana systematycznie podczas nauki w szkole. Każdy rodzaj kształcenia, wcześniej czy później prowadzi młodego człowieka na rynek pracy. Dlatego misją szkoły jest przygotowanie młodego człowieka do aktywnego poruszania się na tym rynku, do odpowiedniego podejmowania decyzji edukacyjnych i zawodowych.

Szkoła w przeszłości traktowała orientację szkolną i zawodową w sposób okazjonalny. Uczniowie ponoszą skutki braku tych oddziaływań, konsekwencją których jest nietrafny wybór szkoły lub zawodu. Jak wynika z przeprowadzonych przez autora wywiadów, nietrafność swoich decyzji uczniowie upatrują w braku rzetelnych informacji o wybranym zawodzie, nieznanomości rynku pracy, presji rodziców. Konsekwencje nietrafnych decyzji edukacyjnych i zawodowych, niezadowolonia z wybranej szkoły, mogą mieć w przyszłości wpływ na stosunek do wykonywania zawodu i na jakość przyszłej pracy. Brak informacji o rynku pracy, powoduje, że młodzież często wybiera kierunki „nierynkowe” i z góry skazana jest na bezrobocie.

Tę lukę może skutecznie wypełnić powoływanie Szkolnych Ośrodków Kariery Zawodowej, które zapewnią młodzieży szerszy dostęp do informacji na temat rynku pracy, dostęp do informacji zawodowej, doradztwa zawodowego, informację o możliwościach nauki i zatrudnienia w krajach Unii Europejskiej.

Istota przygotowania uczniów do pracy zawodowej wiąże się z kształceniem przedzawodowym i zawodowym. Wyboru zawodu, a szerzej przyszłej drogi edukacyjnej, dokonują uczniowie ostatnich klas szkoły podstawowej i gimnazjum. Dlatego wprowadzona reforma szkolnictwa i przebudowa szkolnictwa zawodowego w sytuacji gospodarki wolnorynkowej i nowych wymagań pracodawców, postawiła za cel zbliżenie kształcenia ogólnego i zawodowego. Zreformowany system kształcenia zawodowego ma spełnić trzy podstawowe funkcje:

- zapewnienie elastyczności kształcenia przez krótsze okresy nauczania na bazie dobrego wykształcenia ogólnego i szerokoprofilowego przygotowania ogólnozawodowego,
- powiązanie z rynkiem pracy,

– zapewnienie wysokiej jakości kształcenia i porównywalności uzyskiwanych kwalifikacji².

Przygotowanie absolwenta szkoły do funkcjonowania w warunkach zmiennego rynku pracy zatem wymaga:

- dobrego przygotowania w zakresie kształcenia ogólnego,
- trafnego wyboru zawodu,
- dobrego jakościowo kształcenia,
- organizacji pozwalającej na realizację aspiracji edukacyjnych w każdym momencie życia człowieka³.

Praca zawodowa dla każdego młodego człowieka jest perspektywą zaspokojenia jego wszelkich potrzeb. Dlatego pomoc w wyborze szkoły i zaplanowaniu ścieżki kariery zawodowej ma dla niego bardzo ważne znaczenie. Każda jednostka ma prawo do pełnego rozeznania co do swoich zdolności, możliwości, wiadomości i zainteresowań z jednej strony, a z drugiej, informacji o rynku pracy i tendencji rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Młody człowiek poprzez system edukacji powinien osiągnąć takie stadium poinformowania, które da mu podstawy do samorealizacji. Udzielanie rad i pomocy w tym zakresie jest obowiązkiem nie tylko rodziców, ale szkoły, specjalistycznych poradni psychologiczno-pedagogicznych i instytucji rynku pracy. Praca dydaktyczno-wychowawcza szkół powinna stwarzać uczniowi jak najszybszy i najlepszy kontakt z realiami przyszłego zawodu. Błędny wybór zawodu, powoduje straty psychologiczne, niezadowolenie i brak satysfakcji zawodowej. Ponadto w pracy szkoły powinno się uświadamiać uczniom, że potrzeba preorientacji zawodowej jest współcześnie zjawiskiem normalnym i trzeba być przygotowanym na zmianę zawodu, na ustawiczne podnoszenie wiedzy i zdobywanie nowych, przydatnych na rynku pracy kwalifikacji zawodowych.

Przygotowanie do wyboru zawodu to proces, który powinien towarzyszyć ciągłemu rozwojowi zawodowemu człowieka. Zaplanowanie kariery zawodowej i przygotowanie do przyszłej pracy, to jedno z ważniejszych zadań dorastania. Młodzi ludzie często w tym zakresie odczuwają osamotnienie. Przeżywają brak wiary w siebie, deficyt informacji zawodowej, brak motywacji do nauki, kłopoty z podejmowaniem decyzji, lęk przed przyszłością i często przekonanie o nieuchronnym bezrobociu. Potrzebne jest im profesjonalne wsparcie w zakresie przygotowania do trafnego wyboru drogi zawodowej. Wybór zawodu jest przecież jedną z ważniejszych decyzji w życiu człowieka. Od trafnego wyboru zawodu zależy powodzenie w życiu społecznym i zawodowym. Niezadowolenie z wyboru zawodu jest powodem wielu frustracji. Może być przenoszone na teren rodziny, może prowadzić do wielu konfliktów, wpływać na pojawienie się destruktywnych zachowań czy patologii. Dojrzałość do wyboru zawodu jest kwalifikacją zdobytą dla dokonania pierwszej decyzji zawodowej i długofalowego planowania drogi zawodowej. Wybór ten powinien być dokonany po przeanalizowaniu własnych możliwości, umiejętności, predyspozycji, aspiracji, zainteresowań a także po zapoznaniu się z przyszłym zawodem. Ramowe statuty szkół ponadpodstawowych, nakładają na

² *O edukacji dla rynku pracy. Ministerstwo Edukacji Narodowej. Warszawa 2001, s. 7, zob.: H. Bednarczyk, Kształcenie dla wspólnej przyszłości, [w:] Kształcenie ustawiczne dla wielokulturowości, T. Lewowicki, F. Szłosek (red.), Warszawa – Radom 2009.*

³ Tamże, s. 8.

dyrektorów i rady pedagogiczne „obowiązek organizacji wewnątrzszkolnego systemu doradztwa oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia, a także organizację współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi oraz innymi instytucjami świadczącymi usługi poradnictwa i specjalistyczną pomoc z tego zakresu uczniom i rodzicom”⁴.

Jak wynika z badań w województwie lubuskim, instytucja szkolnego doradcy zawodowego nie funkcjonuje jeszcze powszechnie, mimo, że rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 21 maja 2001 r.⁵, wprowadzające funkcjonowanie wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego, realizowanego we współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, upoważniło dyrektorów szkół do realizacji tej koncepcji. Jest to wyraz troski państwa o zbliżenie służb doradczych nie tylko do bezrobotnego, ale znacznie wcześniej, bo na etapie edukacji podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej. Pomoc ta jest szczególnie ważna wtedy, gdy podejmowane kolejne decyzje edukacyjne i zawodowe mogą rzutować na przebieg całej drogi zawodowej jednostki.

Czynniki trafnego wyboru zawodu możemy podzielić na trzy grupy:

1. Poznanie siebie- zainteresowania, uzdolnienia i umiejętności, charakter, usposobienie, osiągnięcia szkolne, stan zdrowia.
2. Poznanie zawodów- wymagania psychofizyczne zawodu, zadania i czynności, narzędzia pracy, środowisko pracy i możliwości zatrudnienia.
3. Poznanie ścieżek edukacji- system szkolny, typy szkół i profile, zasady rekrutacji do szkół.

Bardzo ciekawy projekt w zakresie orientacji i poradnictwa zawodowego zrealizowano w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 „Elektryk” w Nowej Soli w ramach działalności Szkolnego Ośrodka Kariery⁶. Doradca zawodowy spotkał się na obozie integracyjnym z uczniami klas pierwszych Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych. Uczniowie mieli za zadanie nauczyć się:

- wyszukiwania informacji dotyczących kształcenia na poziomie wyższym oraz na poziomie policealnym, ze szczególnym uwzględnieniem wymogów rekrutacyjnych,
 - wykonywaniu testów z zakresu zawodoznawstwa przy wykorzystaniu programów komputerowych,
 - pomoc w pisaniu dokumentów aplikacyjnych, głównie dla słuchaczy szkoły policealnej oraz ostatniej klasy technikum,
 - wyszukaniu informacji o zawodach i wymaganiach stawianych pracownikom,
 - pomocy w przygotowaniu do rozmowy kwalifikacyjnej.
- Natomiast praca grupowa polegała na wybranej przez uczniów problematyce:
- określanie celów życiowych, ocena dotychczasowych sukcesów, planowanie celów życiowych, określanie naszych atutów w związku z nimi oraz barier,
 - przeprowadzenie testów zawodoznawczych,
 - rozmowa kwalifikacyjna jako element postępowania rekrutacyjnego,

⁴ Dz.U. z 2001 r. Nr 61, poz. 624 oraz z 2002 r. Nr 10, poz. 96.

⁵ Dz.U. z 2001 r. Nr 10, poz. 96.

⁶ Na podstawie opracowania: G. Janiec „Przygotowanie młodzieży do wyboru zawodu i pracy na przykładzie macierzystej szkoły” UZ 2006.

- nabycie umiejętności wypełniania CV zgodnie z wymogami obowiązującymi w krajach UE w języku angielskim,
- podstawowe wiadomości z prawa pracy i ich wykorzystanie w drodze kariery zawodowej,
- struktura organizacyjna i zadania urzędów pracy, ze szczególnym uwzględnieniem poradnictwa i doradztwa zawodowego, dotacje na własną działalność gospodarczą i subsydiowanie miejsc pracy,
- jak skutecznie szukać pracy,
- wybór ścieżki rozwoju zawodowego – kariera zawodowa itp.

W trakcie roku szkolnego kontynuowano zajęcia w SzOK, a uczniowie śmiało korzystali z usług doradcy zawodowego, psychologa, biblioteki. W sumie w okresie 3 miesięcy z porad skorzystało 125 uczniów, w tym 33 uczniów klas maturalnych. Testy zawodoznawcze wypełniło 21 uczniów. W roku szkolnym w zajęciach grupowych wzięło udział 12 klas pierwszych, 14 klas trzecich. Na zakończenie realizacji projektu przeprowadzono zebrania informacyjne z rodzicami uczniów 8 klas maturalnych, prezentując wyniki współpracy z uczniami w zakresie planowania kariery zawodowej.

Niestety nadal panuje niedostosowanie kwalifikacji, na jakie oczekują pracodawcy. Przeprowadzone badania przez zespół S.M. Kwiatkowskiego⁷ i zespół M. Kwiatkowskiego⁸, dowodzą tego dobitnie.

S.M. Kwiatkowski na podstawie wyników przeprowadzonych badań na rynku pracy, dochodzi do wniosku, że: „Wśród osób rozpoczynających pracę w MSP (staż pracy poniżej roku) jedynie, co trzeci pracownik podejmuje ją zgodnie z wyuczonym zawodem. Świadczy to o niedostosowaniu szkolnictwa do potrzeb pracodawców a także sporej elastyczności absolwentów w poszukiwaniu pracy”⁹.

Z badań przeprowadzonych wśród mieszkańców tzw. Lubuskiego Trójmiasta, wynika, że „ponad połowa badanych mieszkańców nie wykonuje wyuczonego zawodu (51,7%). Uczniowie i studenci deklarują, że podejmując pracę zawodową mogą wykonywać zarówno zawód wyuczony, jak i inny (52,4%)”¹⁰. Świadczy to o dużej gotowości i elastyczności zainteresowanych wykonywaniem zawodu, ale z drugiej strony (48,3%) uczniów i studentów nie jest przygotowana do takiej sytuacji na rynku pracy. Jak podaje autor zmiany w programach nauczania pochodziły na wskutek sygnałów rynkowych (53,7%) oraz wskutek zainteresowań zawodowych zgłaszanych przez uczniów (51,2%)¹¹.

Jak z przytoczonych przykładów widać kwestia planowania kariery zawodowej i wyboru właściwego zawodu tzn. takiego na jaki czeka gospodarka i rynek pracy ma bardzo ważne znaczenie dla młodego człowieka, bo tylko takie podejście do budowania kariery zawodowej może przynieść sukces w przyszłości na rynku pracy. Drugim jest nabycie umiejętności obserwowania rynku pracy, zmian jakie na nim zachodzą, zmian w gospodarce, poznawanie

⁷ Zob. szerz. S.M. Kwiatkowski (red), *Edukacja zawodowa wobec rynku pracy i integracji europejskiej*, IBE, ITE, IPISS, z. 6, Warszawa 200, s. 187-189.

⁸ Zob. szerz. M. Kwiatkowski, *Niedopasowanie. Kwalifikacje a rynek pracy w Lubuskim Trójmieście*, UZ, Zielona Góra, s. 91-106 oraz 205-218.

⁹ S.M. Kwiatkowski (red), *Edukacja...*, s. 123.

¹⁰ Tamże, s. 208.

¹¹ Tamże, s. 209.

oczekiwań pracodawców. Trzecim czynnikiem, ważnym dla młodego człowieka, jest nabycie umiejętności i zdolności do szybkiego przekwalifikowania się.

A jaka jest rzeczywistość szkolna? Prowadzona przez szkoły orientacja i poradnictwo zawodowe spełniają tylko w podstawowym stopniu swoje zadania. Dlaczego? Możemy wyliczyć kilka przyczyn:

1. Często brak zarówno w szkole podstawowej, jak i gimnazjum, wykwalifikowanego doradcy zawodowego. Część tych zadań realizuje pedagog szkolny, jednak i bez tego ma on nadmiar obowiązków. W części niektóre zadania jak np. badania testowe dotyczące zainteresowań ucznia i jego osobowości, realizują przychodnie psychologiczno-pedagogiczne.

2. Nie zawsze nauczyciel-wychowawca jest odpowiednio przygotowany do prowadzenia pracy poradniczej z zakresu orientacji i poradnictwa zawodowego.

3. Zbyt mało literatury zawodoznawczej oraz innych narzędzi związanych z informacją zawodową jest w bibliotekach szkolnych.

4. Brak jest współpracy z pracodawcami, którzy mogliby wesprzeć działania pedagogów w ukierunkowaniu zainteresowań zawodowych młodzieży.

2. Omówienie wyników przeprowadzonych badań w szkołach ponadgimnazjalnych na temat wyboru zawodu, kariery zawodowej i przygotowania do pracy

W niniejszym opracowaniu chcemy zasygnalizować niektóre wyniki przeprowadzonego przez nas badania uczniów.

Zaprojektowane przez nas badanie sondażowe miało spełnić dwa cele:

1. Poznanie postaw młodzieży wobec szans na lokalnym rynku pracy.
2. Poznanie planów młodzieży szkół ponadgimnazjalnych w powiecie zielonogórskim co do kierunków dalszej edukacji zawodowej oraz planów zawodowych związanych z przyszłą pracą zawodową.

Do badania w formie ankiety wybraliśmy trzy szkoły: Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Sulechowie, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Czerwieńsku i Zespół Szkół Zawodowych Przedsiębiorstwa Budownictwa Ogólnego w Zielonej Górze.

Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Sulechowie jest szkołą dużą i liczy: 49 oddziałów, do których uczęszcza 1310 uczniów. Najczęściej jest to młodzież z terenu Sulechowa i gmin z terenu powiatu zielonogórskiego.

Do Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Czerwieńsku uczęszcza ponad 130 uczniów i słuchaczy. Uczniowie i słuchacze rekrutują się głównie z terenu powiatu zielonogórskiego.

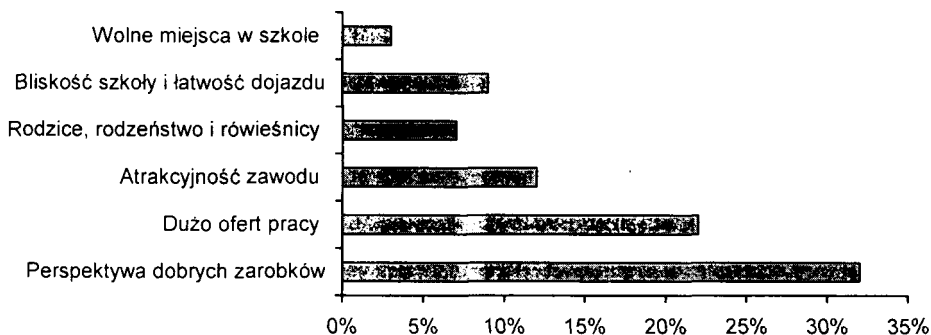
Do Zespołu Szkół Zawodowych PBO w Zielonej Górze uczęszcza 380 uczniów.

Do prezentacji w niniejszym artykule wybraliśmy odpowiedzi na następujące pytania:

- Jakie czynniki decydowały o wybraniu szkoły i zawodu?
- Jak uczniowie oceniają przygotowanie do pracy w okresie edukacji w szkole?
- Jakie są ich plany rozwoju zawodowego?

Metodę jaką zastosowano w badaniu był to sondaż diagnostyczny w którym wzięło udział 227 uczniów. Opisywana zbiorowość była różnorodna pod względem płci, wieku i lat nauki.

W badaniu uczestniczyli uczniowie klasy IV w Zespole Szkół Zawodowych PBO (34%); klasy III w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Czerwieńsku (32%) i klasy IV w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Sulechowie (34%). Wśród różnorodnych czynników jakie decydowały o wyborze szkoły i zawodu jak- pokazały badania- decydujący wpływ miały trzy czynniki: perspektywa w przyszłości dobrych zarobków (32%), dużo ofert pracy (22%) i atrakcyjność zawodu (12%). Pozostałe czynniki miały znaczenie drugorzędne. Warto zwrócić uwagę, że bardzo mały wpływ na podjęte decyzje mieli rodzice, rodzeństwo i rówieśnicy (7%). Również bliskość szkoły i łatwość dojazdu nie stanowiła ważnego czynnika (9%).

Rys. 1. Opracowanie własne

Z badań wynika, że (62%) wybrałoby ponownie ten sam zawód. Świadczyć to może o tym, że decyzje zawodowe respondenci uznali za trafne i odpowiadające ich zainteresowaniom. Najmniejszą ochotę do zmiany zawodu mają uczniowie zawodów budowlanych, bo tylko (9%) z nich chciałoby uczyć się innego zawodu. Obecnie kierunki budowlane w kształceniu zawodowym cieszą się dużą popularnością wśród młodzieży ze względu na duże zapotrzebowanie lokalnych rynków pracy i możliwość znalezienia pracy w tych zawodach za granicą. Uczniowie podkreślali ponadto możliwość uzyskania satysfakcjonujących zarobków oraz dalszej nauki.

Jakie plany zawodowe mają uczniowie na przyszłość? Jak uczniowie widzą swój rozwój zawodowy?

Z analizy wyników badań wynika, że (72%) respondentów chce kontynuować naukę w szkołach średnich i wyższych, zarówno w formach stacjonarnych jak i niestacjonarnych. Z badanej grupy (38%) respondentów chce w przyszłości pracować i studiować zaocznie.

Stosunkowo nieliczna grupa (6 %) nie ma żadnych planów po ukończeniu szkoły. Natomiast 87% chce bezpośrednio po zakończeniu nauki rozpocząć pracę zarobkową w swoim zawodzie. Z tej grupy respondentów 39% chce założyć własną firmę w ramach działalności gospodarczej, a wśród nich najwięcej jest uczniów ZSP w Czerwieńsku (21% – gastronomia i ogrodnictwo) oraz ZSP w Sulechowie (15% – elektrycy, gastronomia), najmniej w ZSZ PBO (3%).

Gospodarka rynkowa, zmiany technologiczne, postęp naukowo-techniczny, zmieniające się środowisko pracy, otoczenie zewnętrzne zakładu pracy, wszystko to wymaga ciągłego

kształcenia się i doskonalenia zawodowego, wzbogacania wiedzy szkolnej i praktyki zawodowej nabywanej w trakcie nauki szkolnej.

Młodzież szkolna pozytywnie ocenia zajęcia praktyczne. W ZSP w Sulechowie (92%), w ZSP w Czerwieńsku (87%), w ZSZ PBO w Zielonej Górze (96%). Wśród respondentów panowała opinia, że należałoby zwiększyć ilość godzin przeznaczonych na praktyki zawodowe w warsztatach szkolnych, zajęcia w laboratoriach i pracowniach technicznych, na zajęcia warsztatowe i praktyki w firmach (89%). Uczniowie twierdzą, że „na praktykach szybko się uczy zawodu i są to zajęcia znacznie ciekawsze niż wiedza teoretyczna” (uczeń ZSZ PBO, ale podobne opinie wyrażali uczniowie pozostałych szkół).

Respondenci pozytywnie oceniają przygotowanie praktyk zawodowych. Takiego zdania jest (75%) w ZSP w Sulechowie, (47%) w ZSP w Czerwieńsku i (72%) w ZSZ PBO w Zielonej Górze. Respondenci podkreślają, że „na praktykach zawodowych zdobywają doświadczenie, które najbardziej przyda im się w przyszłej pracy, wzbogacają swoją wiedzę, dużo się uczy” i postulują: „zwiększenie godzin na zajęcia praktyczne. Widzą w tym możliwość: „doskonalenia swoich umiejętności zawodowych”.

Jak pokazały badania, uczniowie nie mają dostatecznej wiedzy o sytuacji na lokalnym rynku pracy. Nie ma takiego rozeznania (77%) respondentów ZSP w Czerwieńsku. Najlepsze rozeznanie mają, z uczniowie ZSZ PBO w Zielonej Górze. Znajomość sytuacji na lokalnym rynku pracy i zapotrzebowania na pracowników o określonych kwalifikacjach, deklarowało (57%) respondentów z ZSP w Sulechowie.

Z naszych badań wynika, że przygotowanie uczniów do przyszłej pracy zawodowej przez szkoły oceniane jest przez większość młodzieży pozytywnie. Natomiast krytycznie oceniają szkolną bazę warsztatową. Ich zdaniem, jest ona najczęściej przestarzała.

Inaczej to wygląda w Niemczech. Na przykład w Centrum Kształcenia Praktycznego we Frankfurcie nad Odrą są nowoczesne hale do tzw. treningu zawodowego, dla poszczególnych zawodów budowlanych. W skład wchodzi: 10 nowoczesnych ośrodków kształcenia, 1700 warsztatów, 800 miejsc przystosowanych do pracy teoretycznej, ponad 150 sal komputerowych do ćwiczeń, praktyczne kształcenie zawodowe w ponad 22 zawodach, szeroka oferta kształcenia zawodowego, usługi kształcenia o zasięgu regionalnym, ponadregionalnym i międzynarodowym. CKZ ma w ofercie szeroką paletę kursów kształcących i doszkalających dla firm i osób indywidualnych. W ścisłej współpracy z izbami i związkami pracodawców na pierwszym planie znajdują się tematy aktualne dla przemysłu i rzemiosła budowlanego, na które jest ciągle zapotrzebowanie. CKZ dysponuje certyfikatami i akredytacjami wymaganymi przez państwo. Wszystkie oddziały są zintegrowane w kompleksowy system edukacyjny, informacyjny i naukowy. System ten jest wdrażany i ciągle rozbudowywany we wszystkich dziedzinach kształcenia i doskonalenia. Trening zawodowy w Zakładach Promowania Zawodowego jest jednym z najważniejszych zadań organu prowadzącego, jakim jest Niemiecka Izba Budownictwa. Finansowanie Centrów wpisane jest w budżet kasy Izby¹².

Tymczasem w Polsce Izby Budownictwa nie dofinansowują Centrów Kształcenia Praktycznego ani szkół zawodowych. Działania w zakresie kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym należą do zadań własnych jednostek samorządów powiatów lub miast na prawach powiatów. Organy te zatwierdzają arkusze organizacyjne szkół, a tym samym, wyrażają zgo-

¹² Aktualności WIB, nr 22 z grudnia 2008.

dę na uruchomienie określonej liczby oddziałów kształcących w danych zawodach, a także przydzielają na ten cel środki finansowe. Rozstrzygając o zawodach, w których będzie prowadzone kształcenie, organy te powinny uwzględniać oczekiwania i zapotrzebowanie lokalnego rynku pracy. Szkolnictwo zawodowe jest jednym z priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Wspierana jest również współpraca szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe z pracodawcami i instytucjami rynku pracy, służąca podnoszeniu kwalifikacji zawodowych uczniów jako przyszłych absolwentów i wzmacnianiu ich zdolności do zatrudnienia. Ogromne znaczenie ma rozpoznanie regionalnego rynku pracy, działania pracodawców i organizacji pracodawców wszystkich branż na rzecz odpowiedniego rozwiązywania problemów kształcenia zawodowego przez jednostki samorządowe uprawnione do organizowania szkolnictwa zawodowego. Takie działania będą prawidłowe, ale muszą być długofalowe i wówczas wspólnie z systemem kształcenia zawodowego zapewnią prawidłowy dopływ odpowiednio przygotowanych nowych pracowników dla wszystkich branż. Natomiast młodzieży szkolnej i bezrobotnym zapewnią możliwość budowania kariery zawodowej¹³.

O ile orientacja i poradnictwo zawodowe w Polsce nabrało charakteru systemowego to w edukacji karierowej dalecy jesteśmy od dokonań, jakie mają państwa o rozwiniętej gospodarce rynkowej i w społeczeństwach wiedzy. Szerzej ten problem analizują autorzy „Kariery zawodowej”, B. Pietrulewicz i I. Korcz¹⁴. Ich zdaniem: „Panuje głęboki rozdział pomiędzy tym, czego uczy się w szkołach, a tym, co jest wymagane od młodych adeptów życia po ich ukończeniu. Zbyt mało też pojawia się ofert w zakresie edukacji karierowej, skierowanych do osób dorosłych pozostających w ramach edukacji ustawicznej”¹⁵. Autorzy, analizując problem zauważyli, że: „w dziedzinie orientacji karierowej brakuje programów łączących naukę z pracą zawodową, programów dotyczących okresu przejścia od nauki do pracy, programów opartych na modelowaniu pożądaných zachowań prokarierowych, programów staży wakacyjnych i działania na rzecz lokalnego środowiska oraz skoordynowanych programów orientacji, edukacji i poradnictwa karierowego, wspartych pomocą finansową”¹⁶.

Decyzje o wyborze kierunku kształcenia i wyborze zawodu przestają być domeną młodzieży. Odroczeniu ulega wejście w zawód, gdyż coraz bardziej wydłuża się okres kształcenia formalnego oraz czas oczekiwania na pracę. Adaptacja zawodowa przestaje być faktem jednorazowym, a w jej miejsce pojawia się ciągłe dopasowywanie pracownika do zmian organizacyjnych i technologicznych oraz konieczność ciągłego poddawania się ocenie pracowniczej i jej konsekwencjom czyli selekcji pracowniczej. Trudno też o stabilizację w wybranym w szkole zawodzie a także miejscu pracy. W gospodarce rynkowej pojawiają się wahania koniunktury, kryzysy (jak to ma miejsce obecnie w gospodarce globalnej), a w związku z tym stan niepewności co do zatrudnienia. Proces ten często zaczyna się już w szkole, bo w zmieniającej się nieustannie gospodarce i małej elastyczności systemu kształcenia, szczególnie w systemie szkolnym nie ma pewności czy uczeń znajdzie pracę w wyuczonym zawodzie w momencie startu zawodowego. Dlatego w systemie poradnictwa zawodowego szkolnego i pozaszkolnego ważnym zadaniem jest docieranie do uczniów i bezrobotnych oraz pracowni-

¹³ Tamże.

¹⁴ Zob. szerz. I. Korcz, B. Pietrulewicz, *Kariera zawodowa*, Zielona Góra 2003, s. 85 i następane.

¹⁵ Tamże, s. 90-91.

¹⁶ Tamże s. 101.

ków przewidywanych do zwolnienia i ich szybkie przekwalifikowanie do zawodów poszukiwanych na rynku pracy przez pracodawców.¹⁷

Podsumowanie

Nie jest rzeczą łatwą ukierunkować swój rozwój zawodowy, aby być konkurencyjnym na rynku pracy. Współcześnie nie wystarczy zdobycie w szkole lub w innym systemie kształcenia, wiedzy i umiejętności zawodowych. Trzeba nauczyć młodzież i bezrobotnych planowania swojej kariery zawodowej, bowiem jej realizacja jest obecnie traktowana także jako element rozwoju zawodowego przez osiąganie kolejnych celów zawodowych.

Pomóc uczniowi może w tym szkolny doradca zawodu, który powinien zapewnić mu poznanie różnych grup zawodów i specjalności, poznanie własnych preferencji zawodowych, pomóc w rozwijaniu umiejętności adaptacyjnych oraz umiejętności pokonywania trudności i współczesnych wyzwań konkurencji na rynku pracy. Szkolne Ośrodki Kariery pomagają uczniom w wyrównywaniu szans edukacyjnych i zapewniają możliwość korzystania z technologii informacyjnych w uczeniu się oraz rozwiązywaniu problemów edukacyjnych i zawodowych młodzieży będącej w trakcie nauki w szkołach, a także w przygotowaniu jej do wejścia na rynek pracy. Niestety jest ich w naszych szkołach zbyt mało.

Aby młodzież miała szanse nabyć umiejętności planowania własnej kariery zawodowej musi się nauczyć technik poznawania samego siebie, wymagań zawodowych i znać sytuację na rynku pracy. Dlatego skuteczną metodą są grupowe zajęcia z młodzieżą w formie warsztatów, podczas których uczą się poznawać swoją osobowość, predyspozycje zawodowe, poznają zawody, ścieżki kształcenia i projektują swoje indywidualne plany rozwoju zawodowego.

Trudna sytuacja na rynku pracy i rosnące oczekiwania pracodawców, stawia przed systemem edukacji szkolnej i pozaszkolnej oraz instytucjami rynku pracy, rodzicami, uczniami i bezrobotnymi, nowe wymagania w zakresie umiejętnego stawiania celów zawodowych i planowania kariery zawodowej.

Literatura

1. Aktualności WIB, nr 22 z grudnia 2008.
2. Janiec G., *Przygotowanie młodzieży do wyboru zawodu i pracy na przykładzie macierzystej szkoły*, UZ 2006.
3. Korcz I., Pietrulewicz B., *Kariera zawodowa*, Zielona Góra 2003.
4. Kwiatkowski M., *Niedopasowanie. Kwalifikacje a rynek pracy w Lubuskim Trójmieście*, UZ, Zielona Góra.

¹⁷ J. Wiłsz., Nowe zadania i funkcje poradnictwa zawodowego ze względu na mechanizmy współczesnego rynku pracy – propozycja nowego podejścia, [w:] *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*, nr VI, red. T. Lewowicki, J. Wiłsz, I. Ziaziun i N. Nyczkało, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa – Kijów 2004, s. 147-157.

5. Kwiatkowski S.M. (red), *Edukacja zawodowa wobec rynku pracy i integracji europejskiej*, IBE, ITE, IPiSS, z. 6, Warszawa 2000.
6. Ministerstwo Edukacji Narodowej, *O edukacji dla rynku pracy*, Warszawa 2001.
7. Dz.U. z 2001 r. Nr 61, poz. 624.
8. Dz.U. z 2001 r. Nr 10, poz. 96.
9. Dz.U. z 2002 r. Nr 10, poz. 96.
10. Wilsz J., *Nowe zadania i funkcje poradnictwa zawodowego ze względu na mechanizmy współczesnego rynku pracy – propozycja nowego podejścia*, [w:] *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*, nr VI, red. T. Lewowicki, J. Wilsz, I. Ziaziun i N. Nyczkało, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa – Kijów 2004, s. 147-157.
11. Bednarczyk H., *Kształcenie dla wspólnej przyszłości*, [w:] *Kształcenie ustawiczne dla wielokulturowości*, (red.) Lewowicki T., Szlosek F., Warszawa – Radom 2009.

Recenzent: Bogusław Pietrulewicz